ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 99, Aralık 2019, s. 40-47

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.39219>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
11.10.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.12.2019

Prof. Dr. Ramilya YARULLİNA YILDIRIM

İnönü Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları ABD
ramilya.yildirim@inonu.edu.tr

TATAR SANATÇISI DERDMEND'İN ŞİİR ESTETİĞİ ÜZERİNE

Öz

XX. yy. başı Tatar edebiyatının en önemli sanatçılarından olan Derdmend (Zakir Remiyev), Tatar lirik ve felsefi şiirin kurucularından sayılır. Eserlerinde daha çok yaşam anlamı hakkındaki dünya görüşünü yansıtan şair, yaratıcılığında söz ve şekil türüne çok önem verir. Her söze derin anlam katan sanatçının poetikasını dünya, yaşam ve doğa hakkındaki tasvirler, orijinal buluşlar ve söz sanatları oluşturur. Kendisine özgü tasvir üslubuna sahip olan Derdmend, şiir estetiğinde Şark edebiyatı (Fars, Arap ve Türk edebiyatları) geleneklerini devam ettirmekle birlikte, duygularını ve dünya tablosunu yeni şekilde, Batılı bir muhtevada aktarır. Edebi dilin tüm zenginliklerini ve halkın konuşma dilinin en güzel cevherlerini eserlerine ayrı bir ses ahengi içerisinde yerleştirir. Çalışmada Derdmend'in iletmek istediği düşüncelerini yansıtmada kullandığı söz sanatları, onun edebiyata bakışı ve şiirlerinin estetik değeri ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Tatar edebiyatı, Derdmend, söz sanatları, söz varlığı, müzikal ahenk

A REVIEW OF THE POETIC AESTHETIC OF A TATARIAN ARTIST NAMED DERDMEND

Abstract

Among the most important artists in the Tatarian Literature of the Early Twentieth Century, Zakir Remiyev or *Derdmend* is regarded as one of the founders of Tatarian lyrical and philosophical poetry. He reflects upon his pieces of work his world view mostly regarding the meaning of life and highlights types of wording and structure in his creativity. The poetica of the artist who assigns a profound meaning into every word consists of the descriptions about world, life, and nature, the original inventions, and the figures of speech. Having a special style of depiction, Derdmend maintains the traditions of Eastern Literature (i.e. Persian, Arabian and Turkish literatures) and however passes down his own sentiments and world picture in a new form and in Western context. He embeds into his works all the richness of literary language and the quintessential examples of local vernacular in a special euphony. In the present study, we aim to examine and discuss the rhetorics that Derdmend employs to express his own opinions, his perspective on literature, and the aesthetic value of his poems.

Keywords: Tatarian Literature, Derdmend, rhetorics, vocabulary, musical euphony.

XX. yy. başı Tatar edebiyatının en önemli şairlerinden olan Derdmend, lirik ve felsefi şiirin kurucularından sayılır. Ural dağlarının eteklerinde altın maden ocakları olmasına rağmen, kendisine Farsçadan “Ben kaygılıyım, hüznülyüm” anlamı taşıyan Derdmend mahlasını alan Zakir Remiyev (1859-1921), felsefi ağırlıklı kısa ve öz şiirleriyle o dönem Tatar edebiyatı için bir yeniliktir. Eserlerinde daha çok yaşam anlamı hakkındaki dünya görüşünü yansıtan şair, yaratıcılığında söz ve şekil türüne çok önem verir. Her söze derin anlam katan sanatçının poetikasını dünya, yaşam ve doğa hakkındaki imajlar, orijinal buluşlar ve söz sanatları oluşturur. Kendisine özgü tasvir üslubuna sahip olan Derdmend, şiir estetiğinde Şark edebiyatı (Fars, Arap ve Türk edebiyatları) geleneklerini devam ettirmekle birlikte, duygularını ve dünya tablosunu yeni bir şekilde, Batılı muhtevada aktarır. Edebi dilin tüm zenginliklerini ve halkın konuşma dilinin en güzel cevherlerini eserlerine ayrı bir ses ahengi içerisinde yerleştirir. Bu yönüyle diğer sanatçılardan ayrılır.

Derdmend'in şiirlerinde insan ve kozmik âlem, yaşam felsefesi, doğa tasviri, Vatan ve millet sevgisi, hayal ve hakikat çatışması gibi konular ağırlık alır. “Doğu, Batı, Rus ve Türk edebiyatları klasiklerini ve filozoflarını iyi bilen şair, doğup büyüdüğü baba toprağının eşsiz güzelliği, vatan ve millet sevdasıyla örtüşen şiirlerinde derin felsefi anlamlar barındırır” (Zaripova Çetin, 2018: 590). Dünya görüşüyle ilgili düşüncelerini yansıtırken tabiat sembolüne bolca başvurur, doğanın sırrını ve ruhunu anlamaya çalışır, doğa tasviri üzerinden tüm insanlığa hitap eden evrensel meseleleri ele alır (“Yaz”, “Biz”, “Gemi”, “Eser mi yel çayır boyunca...” vs.).

Tatar edebiyat biliminde Derdmend, yaşamın sırlarını bulmaya çalışan sembolist, varoluşçu ve romantik şair olarak değerlendirilir. Onun edebi yaratıcılığı çeşitli dönemlerde Alimcan İbrahmov, Abdurrahman Saadi, Alimcan Niğmeti, Gali Halit, Nurmhammet Hisamov, Albina Sayapova vs. gibi âlimler tarafından ele alınmıştır. Şair eserlerini daha çok konu, dünya görüşü ve

edebi yöntem bakımından incelenen çalışmalarda Derdmend kaleminin özelliğini belirleyen, onu diğer şairlerden ayıran edebi sanatları gölgede kalmıştır. Bu çalışmamızda bazı örnekler üzerinden Derdmend'in söze ve tasvir sanatlarına verdiği değer açıklanmaya çalışılacaktır. Zira sadece dünya görüşüyle değil, o görüşü yazıya aktarmada her söze önem veren, söz kullanımında seçici davranan şahıstır o. Özellikle doğa ve aşk konulu şiirlerindeki sözlerin güzelliğine, müzikal ahengine ve rengine önem verir (“Çıktı güneş kızarıp...”, “Döktü güneş nurlarını ...” vs.).

Dili sanatkârane bir şekilde kullanan Derdmend, Batılı romantikler gibi, “sanat, sanat içindir” kavramını savunanlardandır. Dolayısıyla şiire gönül hissiyatını açığa vuran nazik bir araç olarak bakar, şiiri yükseltir. Kullandığı sözlerin ahengi, bağlantısı ve müzikal değeri onun her eserinde kendisini gösterir.

Eğitilmiş ve soylu ailede yetişmesi, Orsk şehri medresesinde tahsil görmesi ve Türkiye’de (1880-1881 yılları arasında) Divan edebiyatı üzerine özel dersler alması gibi nedenler, Derdmend'in söz varlığının zenginleşmesine katkı sağlar. Şiirlerinde kelime seçimine çok önem verenlerden olup, zihninde oluşan fikirleri yazıya aktarırken dili kendisine özgü bir biçimde kullanır. Onun birkaç dile hâkim olması, yazı üslubunun zenginliğini gösterir. Fikirlerini ifade ederken sık sık eşanlamli kelimeleri seçer ve daha etkili bir anlatım oluşturur. Örneğin; *Ganasırı (yaratılışı) esir eden tabiat / Olup muztar, ilme kıldı biat*, beytinde yaratılış yerine ganasır, muztar olmak – çaresiz olmak, biat kılmak – boyun eğmek gibi Arapça kelimeleri kullanarak, şiirin anlamını ve evrenselliği güçlendirir.

Derdmend'in yaratıcılığında söz kullanımı özelliğine ilk olarak edebiyatçı Alimcan İbrahimov dikkat eder ve “Tatar şairleri” (1913) isimli önemli çalışmada bu konuyla ilgili şöyle yazar: “Derdmend fesih yazıyor – bu bir. Onda edebi zevklilerin kulağına yâd ve çirkin gelebilecek bir söze rastlamak mümkün olmadığı gibi, yersiz bir lügatle, fazla bir harfle bile karşılaşmak imkânsızdır. Doğru, onda bazen Arapça ve Farsça sözlere rastlarız, fakat bu nazım yapmakta zorlanmasından değil, onun tüm anlamını ifade etmek için Tatar dilinin fakir olması ve onun gibi meşru bir sebebi edebidir. Sözleri seçerken o bir doğal temyiz gösteriyor ki, onlar sanki mahir cevherlerin incileri oluyor. Bu incileri dizip, sözleri terkip edip bir cümle yapmada da o müstesna bir yer tutar... Vezin veya kafiye için sözü kendisinin doğal yerinden değiştirmek onarda çok ve çok nadir rastlanır. Onarda garip terkipler olmadığı gibi, anlamsız tekbirler de asla yoktur.” (İbrahimov, 2002: 228-229).

Diğer bir edebiyat âlimi Abdurrahman Saadi de, “Tatar Edebiyatı Tarihi” (1926) adındaki ders kitabında Derdmend'in kelime seçimiyle ilgili aynı fikri paylaşır: “Derdmend'in eserlerinde sözler o derecede ayrı bir ustalıkla seçilmiş ki, onun sözlerini başka sözlerle değiştirmek hiç mümkün değildir. Söz ile cümle yapısında acayip bir iç bağlantı görünür, bir söz veya bir cümleye ait yeri değiştirme söz konusuysa, o Derdmend şiirinin tüm binasını yıkmak anlamına gelir. Kısaca, o dil- üslup, vezin tekniğinde büyük bir usta, büyük bir uzman olduğunu kanıtladı.” (Saadi, 2002: 253). Bu edebiyatçı da Derdmend eserlerinde bol kullanılan Arapça ve Farsça sözlerin bazı şairlerdeki gibi vezin veya kafiye oluşturmak amacıyla değil, şairin fikir ve hislerini derinden açıklamak, ahenkli bir şekilde iletmek için ele alındığını belirtir.

Derdmend, bazen aynı kelimeye tam metin içerisinde farklı anlamlar yükler. Onun eserlerinde sık kullanılan ve Tatar şairi Sibgat Hekim'in de dikkatini çeken (Hekim, 1980: 9) örneğin; günümüz Tatar Türkçesinde daha çok özür, sağlıksız anlamında kullanılan *garip* sözü her şiirinde farklı anlam taşır:

Eğer varırsan Tan yeli, bizim ile,
Selamlar söyle, selam o ince bele!
Rüyasında yol için saçını tarasın,
Garibin dönüşünü faldan baksın,

gibi alıntıda memleketinden uzaklarda yabancı topraklarda hayat sürdüren, mutluluk peşinden dolaşan *garibanı* göz önünde tutar. Diğer bir şiirinde:

Yâd ülkenin yâd edip yâdın güneşini,
Kamışlı sularını, kırçillı taşını...
Uzak denizde o kışlar geçirmiş,

Yabancı ülkelerden *garip ezgiler* getirmiş (Derdmend, 1980: 78),

gibi metinde yabancı ülkeden gelen ezginin özelliğini açıklayıcı sıfat fonksiyonunda gelmiş ve bu ezginin *garip* yani değişik, bu topraklara özgü olmadığını vurgulayan önemli unsur olarak algılanır. Dörtlüğün ilk satırlarında tekrarlanan “yâd ülke, yâd edilen yâd güneşi” kavramlarının tamamlayıcı, lirik kahraman için o yabancı ülkenin ezgileri de gizemli, acayip, yâd olduğunu gösterir. *Garip ezgi var önünde yellerin / Doğduğu yerlerden esen yel demezsin*, beytinde de Vatan toprağından esen yelin sesinde *garip* yani tanıdık olamayan bir hüznün olduğunu vurgular. Memleketten gelen ezginin hüznü dolu olması, şairin dünyaya bakış açısının özgü olmasından kaynaklanır.

Garipler şem çırak (ateş) gördüklerinde yolda /Desinler bir zamanlar var olmuş o da, beytinde *garip* sözü “dışardan gelen, evsiz barıksız insan; yolcu, misafir” (Tatar Telenen, 1977: 260) anlamını vermek için seçilmiştir.

Şairin en önemli eserlerinden sayılan, trajik duygulara bürünen “Bezlerimim Boyayamadım” şiirinde:

Yandı Mecnun, yandı Ferhad;-
Bir yanıp ad aldılar.
Ben, *garip*, bin defa yanıp da,
Yandığa sayılmadım, (Derdmend, 1980: 48)

gibi satırlarda şair kendisini *garip* diye atar ve bu sözün anlamını “bin defa yanmak” ifadesi üzerinden çıkarabiliriz. Dolayısıyla, eski Tatar Türkçesinde kitap dilinde çeşitli anlamlar içeren *garip* sözü, Derdmend şiirlerinde şairin dünyaya bakışını yansıtır, onu felsefi düşüncelerine bağlı şekilde farklı anlam tonlarına bürüyerek ifade eder.

Şairin dünya görüşünü açıklamada eserlerinde sık kullanılan *hasret* sözü de bir anahtar kelime rolünü üstlenir. Bazen sıfat, bazen isim fonksiyonunda yer alan hasret sözcüğü, Derdmend'in kendi iç dünyasını yansıtmaya ve gerçek dünyayı kabullenmesinde varoluşçu bakış açısının belirtisidir. Aynı kelimenin tekrarından uzak duran şair, *hasret (özlem)* dolu düşüncelerini yansıtırken o kelimenin eşanlamlısı olan *dert*, *hüzün*, *kaygı* gibi sözleri ustaca kullanır. Ve bu sözcüklerin bir arada kullanışıyla tenasüp sanatı meydana gelmiştir. Örneğin; aşk konulu şiirlerinin pek

çoğunda lirik kahramanın duygularında hüznün duygusu ağırlıklıdır, onlarda biz Tukay veya S.Remiyev'in şiirlerindeki gibi sevgili kıza olan coşkulu hisler beyanını görmüyoruz. *Hasret* yani hüznün sözü ile bu duygular daha sakin, daha durgun bir şekil almıştır:

Nedir, ey, sevgilim, bu yaş gözünde,

Niçin *hasret* göründü gül yüzünde?

Şifa parlaklığı var güzel gözünde,

Hüzünlere deva şirin sözün de. (Derdmend, 1980: 82).

Veya

Feda canım senin yolunda, ey yar,

Lütfen sağ ol, hiç düşünme, lütfen.

Bilemiyorum, nasıl gizli *derdin* var,

Niçin *hasret* göründe gül yüzünde? (Derdmend, 1980: 83).

Doğaya veya hayat akışına baktığında da şair her zaman hüznün dolu duygulara kapılır, onun için tüm evren, evrendeki her varlık sadece karamsar renklerde görünür.

Akışın, ey, akarsu, dopdolu *zar*,

Senin ne *kaygın*, ne *hüzünlerin* var?

beytinde kaygılı ve hüznü görünen akarsu, şairin dünyaya varoluşçu bakışını yansıtan tasvir-dir.

Ömürlerdir... Üst üste gelmektedir *dertler*...

Devam etmektedir *şiddetli* kışlar...

Kısa ve ağır cümlelerle anlatılan şiirin bu satırlarında yer alan ve çoğunda kullanılan ömürler, dertler, şiddetli kışlar gibi imajlar da Derdmend'in yaratıcılığına dair hem felsefi bakışını hem de tasvir unsurlarını kendinde içerir.

Kelime kullanımına ve ses uyumuna tedbirli davranan Derdmend'in diğer bir özelliği de düşüncelerini kısa ve öz bir şekilde ifade etmesidir. Pek çok edebiyatçı tarafından dile getirilen bu ustalık da ilk olarak A.İbrahimov'un kaleminden dökülür: "Derdmend'in az söz ve sade terkiplerle nasıl büyük anlam ve nasıl büyük kuvvet anlata bildiğini tahmin etmek ve ahvale ruhiyesine belli bir derecede yaklaşmak için aşağıdaki mısralar da yardım edebilir... Okuyorsun ve hayran olursun: ne kadar az kelime, nasıl sade terkipler, fakat verilen mefhum ne derecede büyük, açık ve kuvvetli... (İbrahimov, 2002: 237). Az sözle derin anlam verebilme ustalığında olan şairin daha çok antitezleri ve teşbihleri başarılı bir şekilde kullandığı görülür. Dünyada her şeyin tezadı olduğunu bilen şair, aforizmlerinde karşıt anlam taşıyan kelimeler aracılığıyla insan yaşamının yazılmayan, göze görünmeyen kurallarını canlandırır. Örneğin; *Gönül her yerde gül arar / Kader her yere diken dizer*, beytinde her insanın hayal dünyası, istekleri ile gerçek dünya karşılığı söz konusudur. Gönül ve gül – insanı hayata bağlayan kavramlar, fakat acımasız dünyanın insan kaderinde daha çok dikenler dizdiği anlaşılır. Hayal ve gerçeklik çatışması *Tanrım! dedi – ağaca tapındı / Çiçeklik diye düşündü – çöplüğe sürtündü*, beytinde de Tanrı – ağaç ve çiçeklik – çöplük gibi antitezlere gizlenmiştir.

Gıyşret meydanında bedevi tulpar / Hava heves âleminin uçan şonkarı, beytinde tam metin anti-tezleri olarak gıyşret meydanı – hava heves âlemi, tulpar – şonkar gibi imajlar kullanılır. Zıt olan iki farklı dünya yani keyif sürerek yaşam sürdüren yer dünyası gökyüzü âlemine karşı koyar. Tulpar, eski Türk inancında kanatlı kutsal attır. Şonkar da Eski Türklerde ele alıştırılmış şahin, kartaldır. Türk mitolojisinde uçan at anlamını taşıyan Tulpar, Derdmend şiirinde bedevilerin (Arapların) dünyasında verilmiş, kutsallığını kaybetmiş, ona başka bir anlam yüklenmiştir.

Gönlümün birazcık kını var / Dilimin de zehir uçlu iğnesi var, beyti gönül – dil (söz), kin - zehir uçlu iğne zıt anlamda kullanılmıştır. Dil sözü, hem dil hem gönül anlamlarını çağrıştırır: *Dilin (gönlün) için dilin olsun tuzaklı / Yüz aklığın için – ağzın kilitli!*

Şair, edatları kullanmadan da kulağa hoş gelen sade teşbihlerle kendi kişiliğini ve yaşam felsefesini ortaya koyar. A.İbrahimov'un yazdığı gibi, şairin teşbihleri “o derecede ustaca yürütülür ki, dikkatlice bakmazsan, hemen orada teşbihin olduğunu de fark edemezsin... Derdmend'in teşbihleri bizim edebiyat dünyamızda yenilik, buluş denilebilir seviyede özel ve muvaffakiyetlidir” (İbrahimov, 2002: 231). Örneğin;

Eğer devletim yoksa yeterli,
Eşektey (eşek gibi) yük altında değilim.
Kendim baş, kendim göğüs her işimde,
Gönülüm hoşnut! Sakinlikteyim! (Derdmend, 1980: 109).

Şair kendi durumunu ifade ederken “eşek gibi yük altında değilim” teşbihini kullanır. Yani kendisinin ağırlıklar altında ezilmediğini, dünya yükünü çekmediğini ve gönlünün de huzurlu olduğunu belirtir. Veya

Zayıf karıncayım ben yolda yatan,
Değilim bal arısı ben, sokup ağlatan.
Ne büyük bu devlet, kim, şükür ediyorum çok,-
Benim hiç kimseye zulüm edecek gücüm yok, (Derdmend, 1980:110)

şeklindeki dördlüğünde tam tersine mütevazi bir şekilde kendisini hiç kimseye zarar vermeyen zayıf karıncayla mukayese eder. “İnsanı, istediği yere uçup bu dünyada adanmış olan görevini (bal toplama) yapan bal arısı ile öteki taraftan belli bir manevra hareketlerinde dolanan karınca ile kıyaslamasında, Derdmend'in kendisinin bu âlemin büyüklüğü karşısında güçsüz ve çaresiz olduğu anlayışı, varlığın manasına erişmeye çalışmasındaki düşünsel bilinçli davranışı yansıtmaktadır.” (Aksoy, 2019: 119).

Romantizm akımı taraftarı olan Derdmend'in yaratıcılığında romantizm akımı temsilcilerinin sıkça ele aldığı aşk, doğa, müzik ve sanat kültürlerinden müzik kültüne bakışı çok farklıdır. Onun eserlerinde müziği ilahi bir şekilde yükseltme, müzik aracılığıyla yaşamın anlamını bulma, hayatta ruhi harmoni arama, müziği hayatın anlamı olarak görme çabası yoktur. Derdmend'in eserlerindeki müzik kültürü, Gali Halit'in de yazdığı gibi, Rus romantik şairleri gibi “şiiri kutsallaştırmada, ona bağlı şekilde şiir sözünün inceliğini, nezaketini, güzelliğini bulmaya çalışmada görülür, diğer taraftan dünya, doğa ahengi, onun felsefi, ruhi ve şiirsel gizemliliğini ortaya çıkarmak isteğine de yansır.” (Halit, 1986: 209). Evet, Derdmend' şiir türüne, şiirde inci gibi dizilen sözlerin güzel ahengine çok önem verir, şiirin ses ile kelime uyumu, duygu aktarımı bakı-

mından hassas ve yüksek bir dil olduğunu gösterir. Dolayısıyla kendi hayal düşüncelerini dışa vurabilmek için şiirin dışında (birkaç kısa parçası hariç) başka edebi türü kullanmaz. Bu yüzden Abdurrahman Saadi, Derdmend'i türkü söyleyen ve aynı zamanda müzik çalan sanatçıya benzer. "Fakat onun elinde telli müzik aleti yoktur. O, müzik sesiyle kendi sesinin eksikliğini de gizleyenlerden değildir. ... O, fikir ve hislerindeki çok nazik bir müzikaliteyi söz müziği ile gerçek bir yaratıcılık yolunda acayip bir şekilde sanatsal yönden bir birine bağlayabilir. Onun şiirlerinde fikir ve söz, şekil ile anlam ve munderice bir birinden sanki hiç ayrılamayan bir şeydir; oradaki ahenk de o ikisinin sıkı birleşmesinden oluşan içten, samimi bir müzikalite olarak ortaya çıkar." (Saadi, 2002:253).

Çocuğa güzel sözlerle hitap şeklinde yazılan "Bellü" (Ninni) adındaki ninnide çok sayıda çeşitli sevgi sözcükleri kullanılmıştır: Kıygaç kaşım (hilal kaşım), asıl taşım (mücevherim), irke (nazlı), bebke (yavru) huplar hubı (iyilerin iyisi), alma tubı (elma topu), almakayım (elmacığım), appagım (bembeyazım), gülkeyim (küçük gülüm), sümbülkeyim (küçük sümbülüm), kolıncayım (taycığım), cankayım (canım ciğerim), bödrekey (kıvrırcığım), fereştekey (meleğim). Ninnilere özgü melodi eşliğinde söylenen, ses ve kalıplaşmış ifadelerin tekrarı sayesinde kulağa hoş gelen orijinal bir ürün ortaya çıkmıştır. Şair bir eseri üzerinden çocuklara hitap edilen tüm güzel sözleri bir araya getirmiş ve tenasüp sanatı aracılığıyla da Tatar Türkçesinin kelime zenginliğini ortaya koymuştur.

Kıygaç kaşım,	Hilal kaşım,
Asıl taşım!	Mücevherim!
Yoklayıkikev!	Uyuyalım birlikte!
Yokla, irke,	Uyu, nazlı,
Yokla, bebke,	Uyu, yavru,
Bevkey, bellü-bev!	Ninni –ninni, ninni! (Derdmend, 1980: 48).

Tatar edebiyatında şairler tarafından yazılan ilk ninni örneklerinden sayılan bu şiir de A.İbrahimov'un dikkatini çekmiştir. "Derdmend'in "Bellü" şiiri ... üslubun güzelliği, nazımının musikiyeti, acayip ahengi ile de tüm matbaamızda birinciliği alır. Onu okurken anlamının açıklığı, ifadenin mefhuma mütenasip ve doğallığı, söz ve terkiplerin başka hiç kimsede görülemeyecek derecede saf ve güzel verilişi üzerine, ahengi ve uyumu ile o derecede büyülenirsiniz ki, zaman zaman "Yoksa ben mahir müzisyenin önünde miyim?" diye şüpheyeye kapılırsınız", (İbrahimov, 2002: 232-233) diye yazar edebiyat eleştirmeni.

Sonuç olarak, Derdmend, bir romantik şair olarak şiiri yükseltir, onu gönül hissiyatını açığa vuran bir araç olarak kullanır. Şiir dünyasında kendisi için ayrı bir huzur, lezzet ve güzellik görür, onun müzikal değerine, ses uyumuna çok önem verir Kelimenin zarafetini bulmaya çalışan şair söz yardımıyla resim çizmenin yeni yollarını bulur, şiirlerinde içerik ve şekil bütünlüğüne dikkatlice davranır. Psikolojik değişimini yansıtmada mevsimleri, renk ve ışık motiflerini ustaca ele alır. Onun şiirlerinde halk edebiyatından gelen motifler, hikmetli sözler, çeşitli mecazlar ve söz sanatları sanatkar bir şekilde yansıma bulur. Derdmend, kendi şiir mektebini oluşturan şairdir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, Gülüse (2019), Derdmend'in Şiirlerinde Varoluşçuluk İzleri, ASOS Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 89, Mart 2019, s. 114-121.
- Derdmend, (1980), İse Ciller. Şigerler. Hetireler. İstelik-parçalar. Vak hikeyeler,- Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan.
- Halit, Gali (1986), "Derdmend." Tatar Edebiyatı Tarihi. Altı Tomda. 3. Tom. XX. Yöz Başı. Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan, s. 194-213.
- Hekim, Sibgat (1980), "Şagiyrnen Ostalıgı" /Kitap: Derdmend, İse Ciller. Şigerler. Hetireler. İstelik-parçalar. Vak hikeyeler,- Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan, s. 3-14.
- Hisamov, Nurmuhamet, (1989), "Derdmend (Hayatı ve Faaliyeti Hakkında Bir Deneme)", Kazan Utları, S. 12, s. 165-175.
- İbrahimov, Alimcan, (2002), "Derdmend", Tatar Şairleri. /Kitap: Kan Kardeş Remiyevler (2002), Ruhiet yayınları, Kazan.
- Saadi, Abdurrahman, (1926), Derdmend. Tatar Edebiyatı Tarihi: Ders Kitabı. /Kitap: Kan Kardeş Remiyevler (2002), Ruhiet Yayınları, Kazan.
- Zaripova Çetin, Çulpan, (2018), XX. Yüzyıl Kazan Tatar Edebiyatı. Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatları El Kitabı, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Tatar Telenen Anlatmalı Süzlege. Öç Tomda. T.1.(1977). - Tatar. Kitap Neşriyatı, Kazan.